

خلاصه درس ۱۴ - مطالعات اجتماعی پایه هشتم (میراث فرهنگی ایران در عصر سلجوقی)

در بین سه سلسله ترک تبار (غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان) که بر ایران حکومت کردند:

سلجوقیان اهمیت بیشتری دارند: **به دلیل** ← **وسعت قلمرو**

و تأثیر در تحولات ایران و سایر سرزمین های اسلامی

در راس حکومت سلجوقی **سلطان** قرار داشت.

سلطین قدرت **سیاسی و نظامی** داشتند.

صاحب **املاک و ثروت** زیادی بودند.

سلطین به دو دلیل خود را مطیع دستگاه خلافت عباسی نشان می دادند:

❖ **به منظور مشروعیت بخشیدن به حکومت خود**

❖ **جلب نظر مردم**

تشکیلات **اداری و حکومتی** سلجوقیان برگرفته

از تشکیلات **سامانیان و غزنویان** بود.

تشکیلات اداری و حکومتی سامانیان و

غزنویان نیز برگرفته از نظام اداری و حکومتی

ایران باستان بود.

در دوره سلجوقی **خلیفه عباسی بیشتر ریاست**

معنوی و دینی داشت.

حکومت سلجوقی، قدرت و عظمت خود را با سیاست و کفایت **وزیران ایرانی** بدست آورده بود.

سلجوقیان برای اداره قلمرو خود ناگزیر بودند از وزیران ایرانی استفاده کنند زیرا:

(۱) **مردمانی گله دار و بیابان گرد بودند که از شهرنشینی و کشورداری بی خبر**

بودند.

(۲) **امور سیاسی و نظامی را با زور شمشیر در اختیار داشتند.**

وزیر معروف طغرل که در موفقیت های او نقش زیادی داشت، **عمیدالملک کندی** بود.

وزیر **آلب ارسلان و ملکشاه** که همه کارها با مشورت او انجام می شد، **خواجه نظام الملک توسی** بود.

نقش وزیران در اداره حکومت سلجوقی:

- ✓ به دلیل تدبیر و مدیریت وزیران اوضاع اقتصادی و فرهنگی بهتر شد.
- ✓ کشاورزی، بازرگانی، صنعت، هنر و معماری رشد زیادی کرد.
- ✓ از وظایف دیگر وزیران، تنظیم رابطه سلطان با خلیفه عباسی و دیگر فرمانروایان بود.

دیوان های دوره سلجوقی اسامی امروزی آنها

دیوان عرض ← وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح

دیوان اشراف ← سازمان بازرسی کل کشور

دیوان استیفا ← سازمان امور اقتصادی و مالیاتی

مدارس نظامیه

- * پس از ورود اسلام به ایران، کلاس های درس نخست در **مساجد** تشکیل می شد.
- * **مدارس نظامیه** توسط **خواجه نظام الملک** در شهرهای مختلف تاسیس شد که به **نظامیه** معروف بودند.
- * **مهمترین مدارس نظامیه دوران سلجوقی:**
- نظامیه های **نیشابور، اصفهان و بغداد** بودند.

مدارس نظامیه چگونه اداره می شدند؟

- * **خواجه نظام الملک** اموال و املاک زیادی را **وقف** این مدارس کرد.
- * به مدیران و کارکنان **حقوق** پرداخت می شد.
- * **استادان و شاگردان**، با دقت خاصی **گزینش** می شدند.
- * برای رسیدن به **مقام استادی** در این مدارس، **رقابت شدیدی** وجود داشت.

امام محمد غزالی، عالم بزرگ از **استادان نظامیه** و **سعدی** شاعر معروف از **دانش آموختگان** این مدارس بودند. مدارس نظامیه در دوران سلجوقی بیشتر در **شهرهای فراسان** وجود داشت. در **آستانه هجوم مغول به ایران**، **خراسان** بزرگترین مرکز علمی، ادبی و مذهبی ایران بود.

گسترش زبان و ادبیات فارسی

در دوران غزنویان: لشکرکشی‌های محمود غزنوی و جانشینانش سبب رواج زبان فارسی در هند شد.
در دوران سلجوقیان: با توسعه قلمرو خود به سمت غرب زبان فارسی را در آسیای صغیر رواج دادند.
 در ابتدای دوره سلجوقی، نامه‌ها و فرمان‌های حکومتی از عربی به فارسی تغییر کرد.

در قرن‌های پنجم و ششم هجری، زبان ترکی که زبان فرمانروایان بود در ایران رواج پیدا کرد.

رونق و توسعه شهرها و معماری

* در دوره سلجوقی، معماری به اوج شکوفایی رسید.

* در ساخت مساجد ایرانی ابتکار خاصی به کار رفت و حیاط و چهار ایوان اطراف آن معمول گردید.

* در قرن‌های پنجم تا هفتم هجری (آجر کاری، و کاشی کاری در بناها به اوج زیبایی و شکوفایی رسید

(از ابتکارات معماران ایرانی در تزیین بناها کاشی کاری بود.)

علت گسترش شهر و شهرنشینی در دوره سلجوقی:

(۱) وجود آرامش در کشور
 (۲) رونق بازرگانی

شهرهای مهم و آباد دوره سلجوقیان: ری، نیشابور و اصفهان بودند.

هنر

جلوه‌های مهم هنر در دوره سلجوقی:

- ❖ ساختن ظروف سفالین لعاب‌دار و بدون لعاب.
- ❖ ساخت ظروف طلایی با نقش و نگارهای تزیین شده.
- ❖ خوشنویسی، تذهیب، ساختن جلد کتاب از چرم و نقش انداختن بر روی آن.